

ye ziyaret edilen büyük mezar İlkçağ'da Herakles'in mezarı yahut yatağı olarak biliniyordu (Eyice, s. 78). Yuşa tepesindeki mezardan ilk bahseden kişi Evliya Çelebi'dir. Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*'sinde Yuşa tepesini ve Yûşa' nebiyi ziyaret ettiğinden söz ederek bu tepede Yûşa'nın mezarının, bir tekkenin ve "fukara"sının bulunduğunu yazar (I, 198). Antoine Galland, 1673 yılı gezi anılarında İstanbul'daki Yuşa tepesine çıktığını, burada karşılaştığı bir Türk'ün kendisine Yûşa' peygambere ait tekke veya manastır kabul edilen mekânın muhafazasıyla görevli olduğunu söylediğini nakleder (*İstanbul'a Ait Günlük Anılar*, II, 89). Ayvansarâyî, Yuşa tepesindeki mezarın Yûşa' peygambere aidiyeti inancı yaygın olmakla birlikte Hz. Mûsâ'nın yardımcı olan Yeşu'nun Beykoz'a gelmediğini, gerçek mezarının Nablus veya Halep yakınlarında bulunduğunu, Yuşa tepesindeki kabrin ise evliyâdan veya havârilere birine ait olabileceğini kaydeder (*Hadikatü'l-cevâmi'*, II, 147). Hammer de Avrupalı seyyahların bu dağa Dev dağı, Türkler'in ise Yoris veya Yoros dağı adını verdiklerini, buradaki mezara vaktiyle Herkül yatağı denildiğini, mezarın beş ayak genişliğinde ve yirmi ayak uzunluğunda olduğunu yazar (*Constantinopolis und der Bosphoros*, II, 288-289). Yûşa' peygambere nisbet edilen mezar çok eski inançlarda yer alan, dağların zirvesinde devlerin yaşadığına dair inançla yeni bir inancın kaynaştırılmasından oluşturulmuş bir tür makam-kabirden başka bir şey olmasa gerekir.

Öte yandan Türkler'in bu tepeye verdikleri Yuşa adının nereden geldiği de kesinlikle bilinmemektedir. Bir yoruma göre Yuşa adı bir şahıs ismi değildir. Kelime, eski attarlıkta koyunlara vurulan damgayı boyamakta kullanılan aşu boyası "yuğşa"-dan gelmektedir. Boyanın elde edildiği toprak Boğaz'ın bu bölgesinde çok görüldüğünden ve koyunlar burada "yuğşalandığından" adı geçen yere Yuğşa tepesi denilmiş, bu isim zamanla Yuşa'ya dönmüştür (Eyice, s. 77-79). Yuşa tepesinde yer alan meşid ve tekke, Yirmisekizçelebizâde Sadrazam Mehmed Said Paşa tarafından 1169'da (1755-56) yaptırılmış, kabrin etrafına kâgir duvar çekilerek burada bir türbedarla kandilleri yakan bir hizmetçi görevlendirilmiş, tekke çevresinde odalar inşa edilip bir postnişin tayin edilmiştir. Daha sonra yanan meşid ve tekke Sultan Abdülaziz döneminde 1863-1864'te aslına uygun biçimde yenilenmiş, bu külliye yakın tarihte de önemli bir tâdilât geçirmiştir (*DBİst.A*, VII, 538).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 44; Sa'lebi, *'Arâ'isü'l-mecâlis*, Kahire 1324, s. 136, 150-151; Mevhûb b. Ahmed el-Cevâlikî, *el-Mu'arreb* (nşr. F. Abdürrahîm), Dimaşk 1410/1990, s. 644; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (haz. Orhan Şaik Gökay), İstanbul 1996, I, 198; A. Galland, *İstanbul'a Ait Günlük Anılar: 1672-1673* (nşr. Ch. Schefer, trc. Nahid Sırrı Örik), Ankara 1973, II, 89-90; Ayvansarâyî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, II, 147; Hammer, *Constantinopolis und der Bosphoros*, Osnabrück 1967, II, 288-289; a.m.f., *İstanbul ve Boğaziçi* (trc. Senail Özkan), Ankara 2011, I, 18; E. Mangenot, "Josue", *DB*, III/2, s. 1684-1688; I. Goldzher, *Gesammelte Schriften* (ed. J. de Somogyi), Hildesheim 1968, II, 71-75; VI, 39-43; D. A. Glatt-Gilad, "Joshua", *The Oxford Dictionary of the Jewish Religion* (ed. R. J. Z. Werblowsky - G. Wigoder), New York 1997, s. 379-380; F. W. Hasluck, *Christianity and Islam under the Sultans*, İstanbul 2000, I, 255-258; Mustafa Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, Ankara 2004, II, 121-122; L. Ginzberg, *Les légendes des juifs* (trc. G. Sed-Rajna), Paris 2006, V, 9-11; Semavi Eyice, *Bizans Devrinde Boğaziçi*, İstanbul 2007, s. 77-79; E. M. Good, "Joshua son of Nun", *IDB*, II, 995-996; W. L. Reed, "Timnath-Heres, Timnath-Serah", a.e., IV, 649-650; Y. Aharoni v.dğr., "Joshua", *EJd.*, X, 265-268; Emine Naza, "Yuşa Mescidi ve Tekkesi", *DBİst.A*, VII, 538; B. Heller - [A. Ripin], "Yûsha' b. Nûn", *Et'* (Fr.), XI, 381-382.

ÖMER FARUK HARMAN

YÜCEL, Hasan Âli

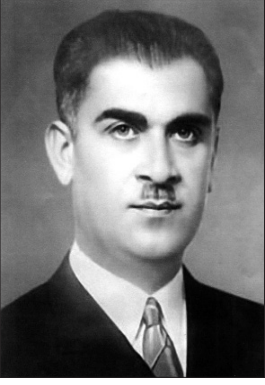
(1897-1961)

Türk devlet ve siyaset adamı,
eğitimci, şair ve yazar.

17 Aralık 1897'de İstanbul'da doğdu. Baba tarafından dedeleri Giresun Görele'nin Daylı köyündendir. Dedesi Hasan Âli Efendi, II. Abdülhamid döneminde Posta ve Telgraf nâzırlığı yapmıştır. Babası İstanbul Telgrafhânesi müfettişlerinden Ali Rızâ Bey, annesi Ertuğrul faciasında şehid olan deniz albayı Tekirdağlı Ali Bey'in kızı Neyyire Hanım'dır. Hasan Âli ilk eğitiminin ardından Topkapı'daki Taşmektep'te okudu. 1906'da Mekteb-i Osmânî'ye girdi. 1911 yılında kaydolduğu Vefa İdâdisi'ni 1915'te tamamladı. Aynı yıl yedek subay olarak askere alındı ve 1918'de terhis edildi. Okul eğitimi yanında, ailesinin Yenikapı Mevlevîhânesi'ne olan bağlılığı sonucu küçük yaşlardan itibaren tekke terbiyesiyle yetişti. Kendisi çocukluğunu ev, mahalle mektebi ve Yenikapı Mevlevîhânesi çevresinde geçirdiğini, bu çevrelerden hatıralarının bulunduğunu, tekkeden hayatına işlemiş izler taşıdığını söyler. Hasan Âli tekkede Mevlevî kültürünün değerleriyle, bilhassa Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin eserleriyle tanıştı. Farsça öğrendi, şair-

liğini ve bestekârlığını buradan aldığı eğitimle geliştirdi.

Mütareke'den önce bir müddet İstanbul Dârülfünunu Hukuk Fakültesi'ne devam etti. 1919'da bu fakülteden ayrılıp Edebiyat Fakültesi Felsefe Şubesi'ne geçti. Bu arada *İfham* gazetesinde muhabirlik yaptı, *Tasvîr-i Eikâr*'da yazıları çıktı. Yahya Kemal (Beyatlı) ve Mustafa Şekip'in (Tunç) rehberliğinde *Dergâh* çevresine katıldı. *Dergâh* mecmuasında ilk şiirleriyle bazı yazıları yayımlandı. 1921'de yüksek öğrenimini tamamladı. Millî Mücadele'yi destekleyen ve kendilerine "millîci" denen grup içinde yer aldı, Türk Ocağı'nın düzenlediği faaliyetlere katıldı ve İstanbul'dan Ankara'ya silâh kaçıran örgüte yardım etti. Kurtuluş Savaşı'nın ardından İzmir ve İstanbul'da çeşitli liselerde felsefe ve edebiyat öğretmenliği yaptı. 1927'de Maarif Vekâleti'ne geçti ve İstanbul maarif emini oldu. 1930'da Maarif Vekâleti tarafından bir yıllığına Fransa'ya gönderildi. *Fransa Maarif Teşkilâtında Müfettişler ve Fransa'da Kültür İşleri* adlı kitapları Paris'teki incelemelerinin ürünüdür. Yurda dönüşünde Kasım 1930 - Şubat 1931 arasında yapılan Mustafa Kemal'in Anadolu seyahatinde bulundu. Bu seyahat esnasında onun güvenini kazanınca siyasi hayatının önü açıldı. 1932'de Türk Dili Tedkik Cemiyeti'nin çalışmalarına katıldı. 1933'te Orta Tadrîsat Umum Müdürlüğü'ne tayin edildi. Buradaki faaliyetleri sonucunda *Türkiye'de Orta Öğretim* adlı kitabını yayımladı. 1935'te İzmir milletvekili olarak meclise girdi ve Cumhuriyet Halk Partisi Umumi İdare Heyeti'ne seçildi. Atatürk'ün ölümüyle başlayan yeni dönemde Maarif vekili oldu (1938). 1946 yılına kadar bu görevde kaldı. Vekilliği sırasında bir dizi eğitim ve kültür reformu gerçekleştirdi. Eğitim sisteminde halk eğitimine ağırlık vererek Köy enstitülerini kurdu. Orta öğretimde ders kitaplarının aynı standarda kavuşmasını sağladı, ticaret ve sanat okullarının açılmasına ön ayak oldu. Yüksek öğretimde üniversiteler kanununu çıkardı, üniversite özerkliğini gerçekleştirdi. Ankara Üniversitesi'nde Fen ve Tıp fakülteleriyle İstanbul'da Teknik Üniversite'yi açtı. Türk dilini sadeleştirme çalışmalarına yardım etti. Ankara Devlet Konservatuarı'nı kurdu. Bazı müzelerin ve sergilerin açılışını sağladı. Onun vekilliği sırasında çeşitli dergi ve ansiklopediler yayımlandı, dünya edebiyatından tercüme yapıldı. *İslâm Ansiklopedisi*, *İnönü (Türk) Ansiklopedisi*, *Sanat Ansiklopedisi* ile *Tarih Vesikaları* dergisi neşredilmeye başlandı.

Hasan
Âli Yücel

Hasan Âli Yücel'in bakanlık dönemi 1946 Ağustosunda sona erdi. Türk millî eğitiminde, Türkiye'nin sosyal ve kültürel hayatında ilk defa gerçekleştirdiği faaliyetleriyle ilgili icraatı hâlâ tartışılmaktadır. Esasen II. Dünya Savaşı'nın ardından hızlanan demokratikleşme sürecinde icraatı tartışılır hale gelmişti. Partisinin kendisini desteklememesi yüzünden bakanlıktan ayrıldı ve yeniden gazeteciliğe döndü, *Ulus*'ta yazıları çıkmaya başladı. Bilhassa Köy enstitülerinde ve Tercüme Bürosu'nda komünistleri himaye ettiği iddiası üzerine hem icraatını savunmak hem de kamu vicdanında aklanmak için davalanmaya gitti. Ancak kaybettiği Yücel-Öner davası onu yıprattı. 1950'de aktif siyaseti bıraktı; deneme yazılarıyla memleket meselelerini dile getirmeye devam etti. 1952'den itibaren *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan denemelerini ve Millî Eğitim'le ilgili meseleleri ele aldığı yazılarını kitap haline getirdi. 1956'da İş Bankası Kültür Yayınları'nın yönetimiyle görevlendirildi ve birçok kitabın neşri gerçekleştirildi. Bu yayınlar arasında kendi kitapları da vardı. 1959-1960'ta Tahran Üniversitesi'nin davetiyle İran'da bulundu. 27 Mayıs 1960 İhtilâli'nin ardından Millî Eğitim Planlaması Komisyonu'nda görev aldı. 26 Şubat 1961'de İstanbul'da öldü ve Ankara'da Cebeci Asrı Mezarlığı'na gömüldü.

Kökleri Osmanlılar'a dayanan ve Cumhuriyet'e intikal eden son Osmanlı neslinin temsilcileri arasında yer alan Hasan Âli Yücel çok yönlü bilgiye ve kültüre sahip bir aydın, deneme yazarı, edebiyat ve maarif tarihçisi olarak temayüz etmiştir. Yenikapı Mevlevîhânesi'nde edindiği tasavvufî terbiyenin "kalb-i selîm"ini süslediğini, yine bu muhitte "zevk-i selîm"inin ilk kırılcıklarını kazandığını söyler. Eski tarzdaki şiirleri yayımlanmamıştır; "Divân-ı Âlî" onun aynı zamanda bir divan şairi olduğunu göstermektedir. Bir ideal ve dava adamı olması onu politikaya itmiş ve ma-

arif meselelerinin çözümüne yönelmiştir. Hasan Âli'nin Türkiye'de çağdaş düşünce tarihinde imanla akli, metafizikle fiziği, mistisizmle rasyonalizmi dengeleyen bir düşünür olduğu ileri sürülür.

Eserleri. Eğitim: *Fransa Maarif Teşkilâtında Müfettişler* (İstanbul 1934); *Fransa'da Kültür İşleri* (İstanbul 1936); *Türkiye'de Orta Öğretim* (İstanbul 1938); *Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Millî Eğitim Bakanlarının Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri*, II (Ankara 1946), III (Ankara 1947) (Yücel'in konuşmaları: *Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler* [Ankara 1993]); *Öğretmen-Öğrenci Köşesi* (Ankara 1995). **Türk Edebiyatı Tarihi:** *Türk Edebiyatı Numuneleri* (İstanbul 1926, Hıfzı Tevfik [Gönensay] ve Hamâmîzade Mehmed İhsan ile birlikte); *Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış* (İstanbul 1933, Almanca trc. O. Rescher, "Ein Gesamtüberlick Über die Türkische Literatur" [İstanbul 1941]); *Türk Edebiyatı* (Ankara 1934, Abdülkadir [İnan] ile birlikte); *Edebiyat Tarihimizden*, I (Ankara 1957). **Şiir:** *Dönen Ses* (İstanbul 1933); *Sizin İçin* (İstanbul 1937); *Dinle Benden* (İstanbul 1960). **Felsefe-Mantık:** *Mantık: Sûri-Tatbiki* (İstanbul 1926); *Sûri ve Tatbiki Mantık* (Ankara 1929; İstanbul 1939); *Felsefe Dersleri* (İstanbul 1954; Ankara 1978); *İyi Vatandaş İyi İnsan* (Ankara 1956); *Mantık Dersleri* (İstanbul 1966; Ankara 1978). **Din-Tasavvuf:** *Mevlana'nın Rubailer* (Mevlânâ'nın *Divân-ı Kebir*'inden seçilen 107 rubânin tercümesi olup Farsçalar'ı da Latin harfleriyle yazılmıştır, İstanbul 1932); *Allah Bir* (Ankara 1961). **Deneme:** *Pazartesi Konuşmaları* (İstanbul 1937); *İçten ve Dıştan* (İstanbul 1938); *Hürriyete Doğru* (İstanbul 1955); *Hürriyet Gene Hürriyet*, I (Ankara 1960); II (Ankara 1966); III (Ankara 1997); *Kültür Üzerine Düşünceler* (Ankara 1974). **Otobiyografi:** *Davam* (Ankara 1947); *Hasan Âli Yücel'in Açtığı Davalar ve Neticeleri* (Ankara 1950); *Geçtiğim Günlerden* (İstanbul 1990). **Biyografi:** *Goethe. Bir Dehanın Romanı* (İstanbul 1932); *Bir Türk Hekimi ve Tıbbı Dair Manzum Bir Eseri* (İstanbul 1937); *Fazıl Ahmet: Hayatı ve Eserleri* (İstanbul 1937); *Atatürk* (İstanbul 1970 [S. Omurtag v.dğr. ile birlikte]). **Seyahat:** *Kıbrıs Mektupları* (Ankara 1957); *İngiltere Mektupları* (Ankara 1958). Müellifin ayrıca yayıma hazırladığı *Tevfik Fikret'in Tarih-i Kadim-Doksanbeşe Doğru* (İstanbul 1928) adlı eseri zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Murat Uraz, *Hasan Âli Yücel: Hayatı, Seçme Şiir ve Yazıları*, İstanbul 1938; Nejdet Sançar, *Hasan Âli ile Hesaplaşma*, İstanbul 1947; M. Raif Ogan, *Hasan Âli Yücel'in Masalı*, İstanbul 1950; Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Konya 1966, II, 779; Hüseyin Yılmaz, *Öldükten Sonra Allah Diyen Bakan: Hasan Âli Yücel*, İstanbul 1990; A. Ferhan Oğuzkan (Yön), *Hasan Âli Yücel Anma Toplantısı*, Ankara 1992; Sina Akşin, "Düşünce Tarihi: 1945 Sonrası", *Türkiye Tarihi 5, Bugünkü Türkiye: 1980-1995* (haz. Sina Akşin), İstanbul 1995, s. 229-230; *Hasan Âli Yücel Anma Kitabı* (ed. Hasan Anamur), İstanbul 1997; Mustafa Çıkar, *Hasan Âli Yücel ve Türk Kültür Reformu*, Ankara 1997; *Hasan Âli Yücel'e Armağan* (haz. Mustafa Coşturoğlu - Mehmet Emirlioğlu), Ankara 1997; *Hasan Âli Yücel Günleri* (haz. Ali Ekber Danabaş - Abdülkadir Budak), Ankara 1997; *100. Doğum Yıldönümünde Hasan Âli Yücel* (haz. Songül Bozbe-yi), Ankara 1998; A. M. C. Şengör, *Hasan Âli Yücel ve Türk Aydınlanmasının Metabilimsel Temelleri*, Ankara 1998; *Doğumunun 100. Yılında Hasan Âli Yücel Sempozyumu*, İzmir 1998; Ahmed Güner Sayar, *Hasan Âli Yücel'in Tasavvufî Dünyası ve Mevlevîliği*, İstanbul 2002; M. Özalp, "Hasan Âli Yücel", *Büyük Türk Klasikleri*, İstanbul 2002, XIII, 316-317; Aylin Özman, "Hasan Âli Yücel", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık* (haz. Uygur Kocabaşoğlu), İstanbul 2002, III, 358-363; a.mlf., "Yücel, Hasan 'Ali'", *El²* (ing.), XI, 341-342; Faik Reşit Unat, "Hasan Âli Yücel", *TTK Belleten*, XXV/98 (1961), s. 291-306; Kurtuluş Kayalı, "Bir Türk Aydınının Trajik Portresi", *TT*, XXVIII/166 (1997), s. 280-282; Mustafa Kara, "Doğumunun 100. Yılında Mevlevî Bir Maarif Vekili: Hasan Âli Yücel", *Dergâh*, sy. 100, İstanbul 1998, s. 26-32; Mustafa Ergün, "Hasan Âli Yücel'in Eğitim ve Kültür Politikası", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 1, Afyon 1998, s. 25-37.

AHMET GÜNER SAYAR

YÜK

Osmanlı maliyesinde kullanılan bir ölçü birimi.

Arapça karşılığı **himl** olan yük Osmanlı Devleti'nde sabit değeri olmayıp değişiklik gösteren bir ağırlık birimidir. Hayvan ya da araba üzerine vurulan yükler çeşitli muhafazalar ve denkler halinde konur ve bir yük bu hacmi ifade eder. Bazı mallar heybe, bohça, çuval, torba, tulum, sepet, sandık içinde yüklenirken ipek, tiftik ve baharat gibi değerli mallar için özel taşıma denklere yapılır ve ayrı bağlama usulleri uygulanır. Bu işleri yapan kişilere yük başına belli bir ücret ödenir. Belgelerden, denk haline getirme ve "bend" etmenin özel bir maharet gerektirdiği ve bununla uğraşan bir esnaf grubunun mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Ankara tiftiğinin sarılması işini üstlenen bir hristiyan